

*Касьяненко Р., Новоселецька А.О.,
Національний університет “Острозька академія”*

ПОДОЛАННЯ ІНФЛЯЦІЇ – КЛЮЧОВЕ ЗАВДАННЯ УРЯДУ

У статті проаналізовано інфляційні процеси в Україні, котрі досягли свого піку за період 2007 року і спричинили паніку у суспільстві. Навідміну від категорій ВВП, ПДВ та платіжного балансу вислів “зростання цін” (інфляція) не сходить з уст політиків та громадян. Саме тому в статті ми виявили причини інфляційного перегріву у 2007 році і сформулювали можливі шляхи подолання і боротьби з інфляцією.

Важливою складовою макроекономічної рівноваги є цінова стабільність. Остання, в свою чергу, значною мірою залежить від стійкості грошової системи. Інфляція є фактором зазначених процесів. Як соціально-економічне явище вона виникла ще у XVI ст., проте мала локальний, обмежений характер. Лише з розвитком ринкової економіки інфляція набуває постійного характеру. Сьогодні багато економістів і політиків називають інфляцію ворогом суспільства номер один, найбільш суворим податком. Вона тісно пов'язана з проблемою зайнятості населення і безробіттям, матеріальним і духовним благополуччям людей. Широкого розповсюдження в економічній літературі поняття інфляції одержало в XX столітті, відразу після першої світової війни. У класичній економічній теорії інфляція трактується як частина теорії грошей. Дж. М. Кейнс вперше проаналізував інфляцію як елемент макроекономічної теорії. Інфляція – процес знецінення грошей внаслідок перевищення кількості грошових знаків, які перебувають в обігу, суми цін товарів і послуг, що виявляється у їх зростанні. Інфляція посилює диспропорції в економіці, дезорганізує господарські зв'язки, призводить до кризи державних фінансів, значно активізує спекуляцію та “тіньову” економіку, корупцію, знижує життєвий рівень населення, знецінює його трудові заощадження, підриває стимули до

грошових нагромаджень, порушує механізм функціонування фінансово-кредитної системи.[1]

До трактування проблеми інфляції неодноразово звертали-ся представники різних економічних напрямів: неокласичного, кейнсіанського, соціального й марксистського. Неокласичний підхід представлений монетаристською теорією, концепцією “економіки пропозиції” та “раціональних очікувань”. Прихильники монетаризму причину інфляції вбачають у надлишку грошей порівняно з випуском продукції. Дану проблему досліджували М.Фрідмен, Ф.Кейган. Кейнсіанська теорія ґрунтується на тезі про недостатність ефективного попиту. Кейнс запровадив термін “абсолютна інфляція”, тобто інфляція, що виникає, коли подальше зростання ефективного попиту не призводить до збільшення продукції, а реалізується у зростанні одиниці витрат, отже, й зростанні цін. Зв’язок інфляції та безробіття виявив і дослідив А.Філіпс. Інфляцію попиту досліджували американські вчені В.Баумох, А.Бліндер. Основоположниками концепції інфляції витрат є американські вчені В.Торн, Є.Чемберлін, англієць А. Пігу.[2]

Інфляція є повсякденною і найбільш актуальною проблемою будь-якої країни, тому дана категорія є широко досліджуваною і проаналізованою. Зокрема, в Україні протягом 2007 року ми відчули інфляційний перегрів економіки, що призвело до певних дисбалансів і негативних наслідків в суспільстві. Тому постає необхідність дослідити причини інфляційного “вибуху” і сформувані чіткі напрями та інструменти боротьби з даною проблемою у 2008 році. Адже саме непослідовність і невважливість дій у подоланні інфляції в Україні є запорукою подальшого процвітання інфляційних процесів в країні, що проявляється у підвищенні цін.

Основний драйвер інфляції 2007 р. – підвищення цін на продукти харчування. М’ясо, хліб, молоко, овочі, фрукти зросли в середньому на 20%. Олія зросла в ціні на рекордні 73%. Фахівці зазначають, що основною причиною подорожчання продовольства є неврожай зернових. За оцінками зібрано 29 млн. т зернових за потреби України щонайменше у 27-28 млн. т. Ціни на пшеницю, кукурудзу, соняшник на внутрішньому ринку в середньому збільшилися вдвічі. Як наслідок – ланцюгова реакція.

Одним із найважливіших чинників, які вплинули на цінову ситуацію, на нашу думку, стало посилення негативних інфля-

ційних настроїв і очікувань як виробників, так і споживачів. Згідно з теорією нобелівського лауреата 2006 року Едмунда Фелпса припущення політиків і економістів про високу інфляцію, озвучувані в ЗМІ, розганяють ціни.[5] Саме тому деякі виробники піднімають ціни, очікуючи зростання цін у конкурентів і в економіці.

Зростання грошової маси цього року також позначилося на інфляції. НБУ зазначає, що за підсумками 2007 року монетарна база зросла на 46% – до 141,9 млрд грн, грошова маса збільшилася на 51,7% – до 396,2 млрд грн, а обсяг готівки поза банками підвищився на 48,2% – до 111,1 млрд грн. При цьому на 2008 рік запланований приріст грошової маси на 30-35%, а монетарної бази на 24-29%. Основна причина високого приросту – вплив валюти в країну. Для підтримки курсу на рівні 5,05 грн/\$ НБУ викупив на міжбанківському ринку 7 млрд.дол. США, тим самим вливши в економіку близько 35 млрд.грн, які прискорили зростання цін.[8]

Можна відзначити, що ціни росли завжди, зростання цін – це плата людства за прогрес і побудову суспільства, в основі якого лежить постійне зростання споживання. Але не можливо не помітити, що на відміну від попередніх років, ціни почали зростати нерівномірно, прискореними темпами і в основному на споживчі та продовольчі товари. Перший чинник – це стрімке зростання світових цін на продовольство. Аргументи впливу світової кон'юнктури та низького урожаю на підвищення цін в Україні, можливо наводити майже по кожній товарній позиції продовольчого ринку, саме тому можна зробити висновок, що підвищення ціни мало досить значний об'єктивний чинник і жодна влада в таких умовах не змогла б зберегти ціни на минулорічному рівні. Другий чинник, що вплинув на зростання цін – це збільшення цін на енергоносії, такі як газ та нафта. Фактично аграрії отримали добрива, які були вироблені із газу по новим цінам тільки восени 2006 року та в аграрний сезон 2007р., що значно вплинуло на собівартість продукції. До того ж ціни на нафту, а отже і на пальне за рік зросли майже на 50%. Зростання вартості пального та інших енергоносіїв вплинуло на собівартість практично всіх товарів, особливо енергоємних, таких як харчі, транспорт, будівельні матеріали. Третій чинник інфляції – це необґрунтоване зростання доходів населення, яке було не тільки швидшим за економічне зростання, а саме головне не підкріплене зростанням продуктив-

ності праці. Так, номінальні доходи населення за рік зросли на 25%, а купівельна спроможність – на 11%. Зважаючи на те, що більше половини населення майже всі свої доходи тратить на їжу, саме ці кошти і додатково сприяли інфляції прискорюючи дію двох попередніх факторів. Крім того доходи населення зросли на фоні падіння виробництва аграрної продукції на 5% порівняно із 2006р. Також, як вже зазначалося, фактором впливу стала невідповідність темпів зростання зарплати і продуктивності праці, котра впливала на ціни з боку пропозиції унаслідок збільшення вартості трудових ресурсів. А неадекватність співвідношення зростання ВВП і доходів населення – на ціни з боку попиту.

Четвертий чинник – це політична нестабільність. Політична нестабільність, це завжди планування діяльності в умовах підвищеного ризику, що і спонукає учасників ринку закладати цей ризик у вартість товару. Саме цей фактор і призвів до вибухового росту цін, адже виробники не знають, яка буде економічна політика наступного уряду, а тому планують максимальні прибутки саме зараз.

Нагадаємо, що Держбюджет-2008 заснований на тому ж макрпрогнозі на 2008 рік, що і попередній його варіант: інфляція – 9,6%, зростання реального ВВП – 6,8%, а його номінальне значення – 889,4 млрд грн.[9] Тому потребує внесення змін. Як відомо, у січні-лютому інфляція склала 5,7%, за 2007 рік у цілому – 16,6%. Це є найвищий показник з 2000 року (рис. 1).

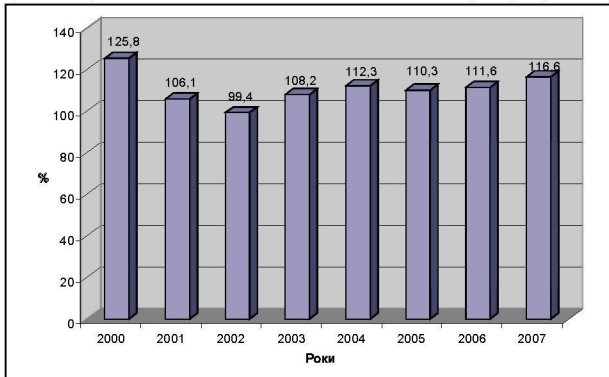

Рис.1. Динаміка індексу споживчих цін в Україні за 2000-2007 рр.

За даними Держкомстату інфляція в лютому 2008 року становила 2,7%. У лютому мало місце невелике зниження інфляції в порівнянні з дуже високим показником в січні (2,9%). У той же час, січень був у нинішньому році довший за лютий на два дні, тому можна вважати, що темпи зростання споживчих цін в перші два місяці виявилися практично однаковими.

Наразі боротьба з інфляцією ведеться більше на рівні розмов, ніж конкретних рішень. Безумовно, інфляція – річ психологічна, і вербальні інтервенції можуть допомогти. Але в умовах об'єктивних інфляційних факторів їх явно недостатньо. Утримання інфляції в Україні в прийнятних межах виключно монетарними методами в поточних економічних умовах неможливе. Ми вважаємо, у 2008 році уряд може скористатися різними інструментами для боротьби з інфляцією. По-перше, це стримування тарифів природних монополій. Цей інструмент дуже простий і ефективний – він найбільше допоможе Кабмінові в боротьбі з інфляцією цього року. По-друге, це насичення ринку за допомогою інструментів регулювання зовнішньої торгівлі. Адже ефективним методом у боротьбі з нинішнім стрибком інфляції в Україні експерти називають розвиток торгівлі з іншими державами, щоб підвищенню цін в Україні перешкождали імпорتنі товари. По-третє, тиск на НБУ з закликами обмежити ріст грошової маси. Однак в умовах активного росту державних витрат таке завдання виглядає безглуздо. Можна обмежувати банківське кредитування, але ціною таких рішень може стати економічний ріст. По-четверте, це ревальвація. Однак, з огляду на не найсприятливішу ситуацію в зовнішній торгівлі, де дефіцит поточного рахунку платіжного балансу перевищить 4% ВВП, цінність використання цього інструмента сумнівна. Можливе жорстке обмеження грошової маси адміністративними важелями впливу. Проте адміністративні методи стримування цін погані тим, що вони тільки на деякий час приховують вади української економіки і не вирішують головної проблеми, а саме: не стимулюють людей та бізнес до підвищення продуктивності праці на виробництві та створенню нових потужностей. Жорстка монетарна політика може привести до підриву економіки, особливо при вступі до СОТ. Монетарні методи ефективні тільки в умовах розвинутого ринку, функціонування якого має бути гарно інституційно облаштовано. Ці заходи приведуть до таких явищ, як подорожчання кредитних ресурсів та уповільнення зростання доходів на-

селення, що в свою чергу приведе до зменшення конкуренції на ринку України, збільшенню собівартості товарів та зменшенню купівельної спроможності громадян. На нашу думку, нівелювання інфляції можливе лише шляхом підвищення ефективності виробництва, яке потребує адекватних інвестицій і часу.

Як відомо, уряд спільно з Нацбанком розробили План заходів, які дозволяють не просто стримати інфляцію, але й стимулювати розвиток виробництва та економічні реформи. На 16 сторінках надано перелік 53 заходів, які мають допомогти Україні. У цьому документі розробники поєднали механізми і ринкового, і адміністративного впливу на ціни. Загалом усі заходи, передбачені Планом, можна умовно розбити на п'ять важливих напрямків. [11] Перший напрямок – бюджетна економія. Другий напрямок плану – це подолання інфляції за рахунок стимулювання конкуренції на внутрішньому ринку. По-перше, йдеться про розширення імпорту товарів за рахунок зниження ввізного мита. Передусім, на зерно і нафтопродукти. Обидва кроки має бути здійснено в II кварталі 2008 року. По-друге, за задумкою уряду, конкуренцію будуть стимулювати і державні гравці на цих ринках. Зокрема, для здійснення активних інтервенцій уряд планує з врожаю 2008 року закупити 1,2 млн. тонн зерна до державного продовольчого резерву. Третій антиінфляційний метод – валютно-монетарний. Документ передбачає забезпечення прогнозованої динаміки обмінного курсу гривні до долара США в межах, установлених основними засадами грошово-кредитної політики на 2008 рік. Нагадаємо, що зараз ці межі становлять 4,95-5,25 грн. за 1 долар. Передбачається більш жорсткий контроль за діяльністю кредитних спілок. З огляду на поставлені цілі, можуть посилитися вимоги для осіб, які беруть кредити, – з метою скоротити видачу ризикованих кредитів, що створюють додатковий інфляційний тиск на споживчому ринку. Що стосується банків, то для більш обережного ставлення до ризикованих кредитів може бути посилено вимоги НБУ щодо формування резервів. Четвертий напрямок боротьби з інфляцією – це адміністративні заходи щодо стримування цін на найбільш соціально значущі товари і послуги. Тут йдеться, по-перше, про стримування апетитів монополій, недопущення зростання цін на їхні послуги. Передусім, про запобігання росту тарифів на житлово-комунальні послуги. По-друге, ці заходи будуть стосуватися посередницьких торговельних структур. Зокрема, планується посилення контролю за застосуванням торговельних надбавок та

механізмів ціноутворення. По-третє, уряд хоче повернути собі право вносити зміни до Митного тарифу України, аби оперативніше реагувати на зміни у світовій кон'юнктурі. І, нарешті, п'ятий напрямок – це докорінні якісні зміни в економіці. Хоча запропоновані кроки пов'язані з проблемою інфляції лише опосередковано, проте вони дозволять зменшувати інфляційні ризики в майбутньому. План передбачає заходи із стимулювання енергозбереження. З початку 2008 р. вже вступили в дію пільги (можливість не сплачувати ввізне мито і ПДВ) для імпорту “енергоефективного обладнання”, яке не виробляється в Україні. А ті, хто створить подібне виробництво на батьківщині, зможуть протягом 5 років сплачувати податок на прибуток підприємств за ставкою лише 12,5%. Уряд вже в I кварталі планує подати додаткові пропозиції щодо механізмів посилення енергоефективності. Крім того, зниженню інфляції сприятиме забезпечення збалансованості фінансової і грошово-кредитної політики, а також сприяння інвестиційно-інноваційній активності суб'єктів господарювання. Необхідно визначити реальний показник прогнозованої інфляції, оскільки занижені оцінки лише посилюють негативні очікування. Потрібно розробити механізм перенаправлення коштів населення зі споживчого ринку в інші сфери. Стримання розвитку інфляції має стати стратегічним завданням держави.

Список використаних джерел:

1. Бюлетень НБУ. – 2007. – №11. – С.3-8.
2. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2007. – 703 с.
3. Гальчинський А. Теорія грошей: Навч. посібник. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 411 с.
4. Кораблін С. Чому в Китаї низька інфляція? // Дзеркало тижня. – 2005. – №32. – 20 серпня.
5. Шаповалов А. Системні особливості розвитку інфляційних процесів в Україні//Вісник НБУ. – 2007. – №12. – С.3-7.
6. Шкарпова О. Інфляція (не) здійснена// Контракти. – 2006. – №43. – С.27-28.
7. Шкарпова О. Лєвова гривня// Контракти. – 2007. – №46. – С. 22-23.
8. www.ukrstat.gov.ua
9. www.unian.net
10. www.newsru.ua/finance/
11. www.newsru.ua/finance/